

Kunst og håndverksskolen 1884-1909

Dag Solhjell

KUNSTHØGSKOLEN I OSLO
OSLO NATIONAL ACADEMY OF THE ARTS

Dag Solhjell – Tegneskolen 200 år i 2018

Dag Solhjell, 21.10.13

Bidrag 10 til prosjektet 200-års jubileet for Tegneskolen i 2018

Kunst og håndverksskolen 1884-1909

Dette dokumentet er utdrag av et arbeidsnotat jeg laget i forbindelse med prosjektet ”Kunstpolitikken historie 1814-2006”. Det dekker perioden 1884-1909. I 1909 kommer Statens Kunstakademi inn.

1884

Kunst- og håndverksskolen

På billedkunstens område blir den en forskole til det kunstakademi som nå blir vedtatt etablert, mens den forblir den høyeste utdanningsinstitusjon for det som etter mange år skal komme til å bli kalt kunsthåndverk, men som tidligere har gått under navn som kunstindustri og brukskunst. Det er tegn til at det vurderes å endre skolens navn til ”kunstindustriskolen”, og styrke skolens undervisning i ”nationalt kunsthaandverk” (St. prp. nr. 1, hovedpost V. Kap. 7. 1909:7)

Knut Bergslien

Han er nylig død, og hans pensjon på 800 kroner bortfaller. Departementet ”overfører” midlene til kunstakademiet.

Akademi for malere og billedhuggere

Initiativet kommer fra BKS –Bildende kunstneres styre – som ber om at det må bli bevilget 12 920 kroner til opprettelse av et akademi for malere og billedhuggere (Prp.:64). ”Kravet er nu blit saa paatrængende sterkt fra den yngste til den eldste kunstner, saa staten maa ta saken i sin haand”. Ved siden av hensyn til norsk kunst anføres også at ”haandverk og industri er avhengig av kunsten; den mindste gjenstand skal ha vakker form og farve. Er man opmærksom paa dette?” Så kommer en vurdering av utdanningssituasjonen:

Vore unge kunstnere gaar fremdeles til utlandet, men de mangler den rent elementære forkundskab og staar derfor rent tilbake for andre landes studerende, - alle lande har jo sit akademi.

Her sies for det første at kunst- og håndverksskolen ikke har kunnet gi den ”elementære forkundskab”, og for det andre at det er det som er akademienes oppgave, de skal altså være kunstskoler, en forberedelse til videre kunstnerutdanning. Det skal også dette være, må vi tro.

Vore store stipendier blir nu ikke saa effektive, som de kunde, da de delvis gaar med til den elementære uddannelse – skolegang istedetfor at kunne ofre sig for større opgaver.

Reisestipendiene – her kalt ”store stipendier” – sender ut mennesker med for lav kunstnerisk forutdannelse, en elementær utdannelse de nå skal kunne få ved det nye norske akademiet. Det ser ikke ut som BKS ser for seg at reisestipendiene blir overflødiggjort, tvert imot – de blir mer effektivt utnyttet med en norsk akademibakgrunn. Men studieopplegget tyder på at akademiets nærmest tenkes som et friatelj for kunstnere som allerede har en grunnleggende forutdannelse. På denne tiden er de store statlige reisestipendiene forlenget borte – er det andre stipendier det siktes til, som ikke bevilges over statsbudsjettet?

BKS tenker altså seg selv som styre for akademiet. Der skal undervises 8 måneder i året, fra oktober og ut mai, fire timer daglig, i tre klasser. I aktklassen skal det tegnes etter levende modell, i malerklassen males etter levende modell og i modellerklassen modelleres etter levende modell. Dessuten skal det gis forelesninger i anatomi og kunsthistorie. Lærereftene skal ansettes av departementet etter innstilling fra styret. Elevene må betale 12 kroner pr. måned for undervisningen, men departementet kan gi friplasser etter anbefaling fra vedkommende professor. En elevutstilling skal holdes i juni, som det bør kunne gjøres innkjøp på – ”det vilde virke opildende paa elevene”. BKS ønsker å få lokaler (gratis) hos Kunst- og håndverksskolen.

Departementet foreslår akademiet opprettet, med en bevilgning på 11 100 kroner, og med 1500 kroner i inntekter av skolepenger. I en uttalelse fra direktøren ved ”Den kongelig kunst- og håndverksskole”, som avslår å avgi lokaler til akademiet, gjør han oppmerksom på at

de engang prosjekterte kunstklasser, som har været aarsak til, at skolen fik sit nuværende navn, aldrig har været sat i gang, idet de ved den endelige revision af skolens plan utgik af samme, uten at dog skolens navn samtidig forandredes. Nogen akademiundervisning har der saaledes ikke været anledning til her ved skolen. (:65)

Så prøver departementet å få dette akademiet finansiert. Det må beregne husleie, og må derfor skjære noe ned på de foreslåtte professorlønningene, fra 3000 til 2000 kroner hver, ”idet det arbeide som kræves, ikke vil ta ret megen tid hver dag”. Dessuten kan kanskje noe av lønnen gis i form av ”frit atelier paa det sted, hvor akademiet maatte faa sine lokaler”. Den ene professoren bør bli direktør, og det er behov for sekretær og kasserer. Det siste mener departementet bør utføres av BKS’ egen sekretær og kasserer mot et tillegg på 200 kroner årlig. Departementet skjærer ned på forslaget utgifter til modeller, og ønsker ikke at skolepene skal gå inn i akademiets kasse til fri anvendelse – de må inn i statskassen. Forøvrig går departementet ut fra at BKS ”under departementets overbestyrelse” kan fungere som forstanderskap for akademiet, og at dets lærere blir ansatt ved kongelig resolusjon etter styrets innstilling.

Hva slags akademi er dette, sammenlignet med det danske akademi på 1800-tallet? Det er en kunsthøgskole, men på et høyere nivå enn de tidligere akademiens kunsthøgskoler, fordi den ikke gir elementærundervisning i tegning, men forbereder til videre studier i utlandet. Det tenkes bestyrt av BKS, som kan anses som en moderne versjon av akademiet betraktet som korporasjon, en lukket og selvrekrutterende sammenslutning av kunstnere. Denne bestyrelsen, BKS, er også det statlige kunstrådet, slik det danske akademiet var, som bl.a. også bestemmer hvem som skal få stipendier. BKS driver også den statlige utstillingen, salongen, som styrer tilgangen til nye medlemmer av ”akademiet”, dvs. BKS. Det får statsansatte kunstnere som professorer, som velges, eller iallfall innstilles til ansettelse, av ”akademiet”. I alle disse funksjoner, som kunsthøgskole, ”akademi” i betydning forsamling av kunstnere, kunstråd, ansvarlig for den statlige salongen og som utpeker av professorer er det, på samme måte som akademiet i København, underlagt departementet som sin overbestyrelse. Norge får altså nå sitt kunsthøgskole utvidet med elementer, som tilsammen iverksetter et kunsthøgskoles funksjoner, men med en annen historisk bakgrunn og andre organisatoriske løsninger. Den store forskjellen er imidlertid at den institusjon som nå gis betegnelsen ”akademi” bare er en del av det som i realiteten er akademiet i dette ordets tradisjonelle betydning, nemlig Bildende Kunstners Styre. En annen forskjell er at dette akademiet verken har en kunsthøgskole for håndverkere, eller utdanner kunsthåndverkere eller arkitekter.

Et flertall i budsjettkomiteen innstiller på å vedta departementets forslag, men et stort mindretall på fire medlemmer vil stemme imot å opprette denne posten på budsjettet (Indst.:41). I Stortinget anfører dette mindretallet kun økonomiske argumenter mot bevilgningen (Stortingstidende 1909:1682). Representanten Joachim Grieg fra Bergen, og

nestformann i budsjettkomiteen, forsvare bevilgningen med argumenter som allerede er kjent fra tidligere, men også noen andre. Han nevner at alle yrker nå kan få en fullstendig utdanning i Norge, unntatt kunstnere. Men kunstnere vil vi ha. ”Har vi sagt, at vi vil have en norsk kunst – saa har vi sandelig alle sammen en pligt at gjøre noget for deres uddannelse” (:1683). Fordi kunstnerne reiser ut for å utdanne seg, maler den ene ”i fransk retning, den anden i tysk og den tredje efter Kjøbenhavnerskolen, men det er ikke under de forhold, at en norske kunst skal løftes, at den norske kunstscole skal fremmes”. Her kan vi tro at Grieg med betegnelsen ”den norske kunstscole” mener å skille en norsk kunstretning ut fra fransk, tysk eller dansk skole. Men litt lenger ned sier han at nå blir ”statens stipendier ... utdelt mere eller mindre iblinde”, men at ”Staten vil, ved at denne kunstscole blive oprettet, paa en ganske anden sikker maade kunde vide, hvem af de unge mænd, som melder sig til disse stipendier der bør have det”. Kunstakademiet betraktes her altså som en kunstscole, som skal forberede til videre utdanning i utlandet, og gi grunnlag for bedømme hvem som er de mest lovende. ”I denne sag staar (vi) tilbage for alle andre europeiske lande”.

Jan Kristian Abrahamsen fra Søndre Bergenhus går til kunsthistorien for å finne støtte til opprettelsen av akademiet. Kunstnere springer ikke som Athene ut av Zevs’ panne, det må en ”lang og alvorlig skole til selv for de største talenter”. Abrahamsen minner om Michelangelo, som studerte anatomi i 5 år. Den som kommer ut uten forutdanning, blir som et speil ”der gjenspeiler alt, hva der stiller foran det” (:1684). Han minner om Düsseldorferskolens ensidighet, og ensidighet i den franske skole. Er det ikke nødvendig at ”vi har en forskole”, hvor talenterne kan prøves og sigtes?” spør han. Et folks kunstsans vil ”præge sig i det hele daglige liv, i dets haandværk, dets industri, dets fabrikdrift; paa alle maader kan folkets kunstneriske evne, kunstneriske formue gjøre sig gjældende i folkets næringsliv.

Wollert Konow fra Bergen, budsjettkomiteens formann, sier om kunstnere og deres reisestipendier, at det er et ”spild av kræfter at sende dem ud uden nogensomhelst forskole”, og at vi ”faar jo aldrig en virkelig norsk tradition i kunsten, hvis vi ikke faar et norsk kunstakademi”. Nå får vi ”efterdønninger af fremmede skoler ... men ingen tradition”. Nå har vi, mener han, ”en række af fremragende kunstnere, som har et sterkt norsk nationalt præg, og da er det af vigtighed, at de faar sætte sine merker paa udviklingen”. Kun derved får vi en ”virkelig norsk, national kunstnerisk skole”. I likhet med ham legger flere andre talere avgjørende vekt på dette akademiets evne til å skape en norsk kunstscole, i kunstnerisk og ikke institusjonell forstand. Våre kunstnere må kunne ”tale norsk i sin kunst, norsk til sine

landsmænd og norsk til udlændingerne” (:1685). ”. Det syn er altså utbredt, at dette akademiet er en forskole for en videre utdanning senere.

Alfred Eriksen, som betegner seg som arbeidernes representant i salen, er sikker på at det ikke finnes noen blant arbeiderne, som ville ”havet et ondt ord at sige til mig” fordi han ”søger at gjøre, hvad jeg kan, for at give norsk kunst den mulighed til uddannelse, som den her kræver”. Det samme er tilfellet med bøndene, mener han. Både arbeidere og bønder vil gjerne ha med kunsten ”ind i vort samfundsliv, ind i vort aandsliv” (:1687).

Ved avstemningen får bevilgningen til akademiet 53 stemmer, motstanderne 53, saken blir avgjort ved stortingspresidentens dobbeltstemme (:1688).

1884-5

Situasjonen

I 1884 ble skolen reorganisert. Den endret navn fra den Kongelig Tegneskole i Kristiania til Den kongelige Kunst- og Håndverksskole i Kristiania. Den mistet den tekniske utdanningen, som hadde fått sitt eget skoleverk, men ga fortsatt en grunnutdanning for dem som skulle bli arkitekter. Som det nye navnet antydde, var den forutsatt å bli en skole for både kunst og håndverk, med en forberedelsesskole og en fagskole – den siste oppdelt i flere klasser. Foreløpig var bare håndverksklassene etablert, de tre kunstklassenes oppstart var midlertidig utsatt. Skolen hadde fått en fast direktør, som også var kunstner. Den skulle fortsatt gi tegneundervisning til noen av universitetets realfagsklasser, og skulle også starte opp undervisning av tegnelærere. Som tidligere var skolen statlig, men med stor fast kommunal støtte. Derfor var også kommunen representert i det nye forstanderskapet, som i 1884 besto av kunstmaleren Wilhelm Holter (1842-1916), som var skolens direktør, historiemaler Peter Nikolai Arbo (1831-1892), arkitekt J. W. Nordan (1824-1892), kanaldirektør T. Heiberg og snekkermester H. W. Schrøder (Parman:262). Senere finner vi bl.a. Gerhard Munthe (1849-1929) som medlem av forstanderskapet.

Det var flere billedkunstnere i lærerstaben, som landskapsmalerne Philip Barlag (1840-1913), Carl Nielsen (1848-1908) og Peder C. Thurmann (1839-19), og figurmaler Christen Brun (1828-1905), som var teknisk konservator ved Nasjonalgalleriet fra 1870 til sin død, og fra 1889 frem til sin død år også billedhuggeren Mathias Skeibrok (1851-1896). Holter underviste i 3. frihåndsklasse til 1889, da figurmaler Oscar Wergeland (1844-1910) ble ansatt i stillingen. Lorentz Dietrichson holdt kunsthistoriske foredrag ved skolen (Parmann:263). Senere blir billedhuggeren Brynjulf Bergslien (1830-1898) overlærer i

modellering, der han i 1896 avløses av billedhuggeren Lars Utne (1862-1922). Skolen var fortsatt en aftenskole, og nesten alle lærerstillingene var deltidsstillinger. Ialt var det 17 lærerstillinger ved skolen i 1885. Ingen av disse kunstnerne tilhørte den yngre generasjon som tok makten i norsk kunstliv, og bare Skeibrok kan sies å ha vært fremtredende i sin egen tid. Mens de eldre düsseldorfere dominerte den elementære kunstutdanningen, kontrollerte de yngre naturalistene og de Paris-orienterte kunstrådet og kunstpolitikken. Bare skolens direktør, Holter, spilte en rolle i kunstrådet. Var det kanskje denne maktfordelingen som gjorde det nødvendig for hjemvendte düsseldorfere å livnære seg som lærere?

Det kommunale bidraget var fast, og bragte sjelden problemer. I årene fremover reiser det seg få saker av kunstpolitisk interesse i tilknytning til skolen. Det dreier seg mye om lærerlønninger, men også om omdannelse fra aften- til dagskole. Den største saken blir etterhvert byggesaken, som ender med at kommunen bygger en felles bygning for Kunst- og håndverksskolen og Kunstindustrimuseet.

Budsjettet

Dette året behandles skolens budsjett under budsjettkapitlet med navn ”Angående Bevilgning til tekniske Skoler m. V.” (Sth. Prp. No. 1. Hovedpost IV, Kap. 7. 1885:1). Departementet fremmer et budsjett for skolen som på noen få hundre kroner nær faller sammen med forstanderskapets søknad. Det representerte en økning på 3 400 kroner i totalbudsjettet, og en tilsvarende økning i statsbidraget.

Utgifter

1. Lønninger

Direktøren	Kr 4 500
2 lærere a Kr 3 000	6 000
10 lærere a 1 200	12 000
5 lærere a 800	4 000
Kasserer	800
Vaktmester	1 500 (med tillegg av fri bolig, lys og brendsel)

2. Dagundervisning og foredrag 4 000

3. Biblioteket, inkl. Lønn 1 200

4. Friplasser, 10% av skolepenger 600

5. Stipendier for direktør og lærere 1 000

Dag Solhjell – Tegneskolen 200 år i 2018

Skolestipendier for elever	1 000
6. Inventar og Samlinger	3 000
7. Leie av lokale	6 200
8. Lys og brendsel	4 500
9. Andre utgifter	1 800
<i>Sum</i>	<i>52 600</i>

Inntekter

1. Skolepenger	6 000
2. Bidrag fra Kristiania kommune	20 000
<i>Sum</i>	<i>26 000</i>

Statens bidrag ville etter departementets forslag bli kr. 26 600. Av de nedskjæringer som departementet har foretatt i forhold til søknaden, er lavere godtgjørelse for foredrag over teoretiske emner, blant annet kunsthistorie og kunsthåndverkets historie. Departementet bemerker her at de høyere satser var ”fastsatt under Forudsætning af Skolens Omdannelse til en Kunstscole. Naar Skolen nu er bleven en Haandværksscole” anses det ikke nødvendig å holde disse foredragene på et så høyt faglig nivå.

Budsjettkomiteen

Etter at proposisjonen er fremlagt har den nyansatte direktøren, som fortsatt befinner seg i utlandet, bedt om at det ytterligere blir bevilget 1 000 kroner til husleie og et ekstraordinært bidrag til inventar og samlinger på 1 650 kroner. Dette aksepteres av komiteen, som imidlertid skjærer noe ned på enkelte andre poster. Den statlige bevilgningen blir på 27 250 kroner.

Knut Bergsliens Malerskole

Denne private malerskolen, som også ga elementær undervisning i frihåndstegning, var etablert av Eckersberg i 1859, og fikk statsstøtte fra 1861. Skolen ble senere overtatt av Morten Müller (1828-1911) og Knut Bergslien (1827-1908), og drevet videre i Bergsliens navn da Müller etter få år trakk seg fra samarbeidet. I alle disse årene har skolen fått 1 200 kroner i årlig støtte. Departementet rådfører seg med sitt kunstråd, som siden 1869 har vært Nasjonalgalleriets bestyrelse, før den fremlegger sitt forslag på denne budsjettposten. Som tidligere foreslås uforandret 1 200 kroner, noe både budsjettkomiteen og Stortinget slutter seg til uten kommentarer. Skolens nivå anses for å være lavt, og undervisningen regnes i datidens kunstmiljø for å være både foreldet og utilfredsstillende. Elevtallet synker etterhvert, ingen

betaler skolepenger, og den statlige støtten blir redusert til 800 kroner. Der blir den stående til Bergslien dør i 1908, som en slags pensjon.

1886

Kunstutdanning

Kunst- og håndverksskolen

Denne skolen behandles nå under et eget kapittel for ”Industri- og Husflidsskoler”, og sorterer som før under Kirke- og undervisningsdepartementet (Sth. Prp. No. 1. Hovedpost IV. Kap. 7 1886:1-3). De tekniske skolene er overført til et nyopprettet ”Departement for de offentlige arbeider”. Statens ordinære tilskudd til skolen har økt fra 23 200 kroner i 1884-5 til 25 600 kroner i 1885-86, og i for neste termin foreslår departementet en økning til 30 950 kroner. Søkningen til elementærklassen er stor og stigende, mens elevtallet i de høyere klasser er ”meget innskærket, idet neppe en Fjerdele af Pladserne er besat”. Dette skyldes, mener skolen, at elevene holdes for lenge i elementærklassene, slik at de går trett og forlater skolen. Dermed kommer de ikke opp i de klasser som er viktige for dem som ”vordende håndverkere”, og som er af ”størst Vigtighed, at de gjennomgaa, om man skal faa den Frugt for vort Haandværk, som man venter sig af Skolen”. Skolen ønsker derfor å øke dagundervisningen, for at elevene raskere skal kunne bli ferdig med elementærklassene. Kunsthåndverksklassen er ikke kommet i gang av mangel på elever, og heller ikke i dekorasjonsmalerklassen har det vært så mange elever som påregnet. De relativt høye skolepengene ble derfor mer enn halvert for å øke tilgangen. Økningen i bevilgningen skal dekke økte utgifter på grunn av utvidet undervisning, særlig på dagtid, stipendier til elever, økt lønn til sekretær, utvidelse av lokalene, og reduserte skolepenger.

Komiteen går inn på de enkelte budsjettposter, og er ikke enig i alle økningsforslag. Den innstiller imidlertid på lønnsøkningen og på bevilgning til utvidelse av lokalene, det siste fordi ”væsentlige Fordele vil oppnaaes ved Anvendelse af et forholdsvis mindre Beløb”.

I Kristiania er det også en ”kvindelig Industriskole”, som har en bevilgning på 10 000 kroner. Den er ikke ansett å ha hatt noen betydning for kunstutviklingen i Norge, og blir derfor ikke kommentert. Men fra årets budsjettproposisjon står det følgende om tegning som teoretisk fag: ”Om Eftermiddagen meddeles Undervisningen i theoretiske Fag, af hvilke Tegning indtager den vigtigste Plads og besørages ved en Tegnelerer med 4 Lærerinder som Assistenten” (:3).

Knut Bergsliens Malerskole

Skolen får også i år 1200 kroner i støtte. Men i år får den med seg noen kommentarer fra budsjettkomiteen. Den har lest bestyrerens beretning, der han innrømmer at ”Skolen kan synes ikke at have givet øinefaldende Resultater”, men han mener at grunnen til det er ”Eleverne finder Forstudierne for lange og derfor forlader Skolen for tidlig”. Skolen kan ikke være annet enn ”en Forberedelse til Udlandets Akademier”. Med Bergsliens innsikt i at akademiene også er elementære kunstskoler med tegning som hovedfag, sier han jo her rett ut at hans egen skole gir en dårlig forberedelse til disse akademiene (Indst. S. No. 117. 1886:386).

Nasjonalgalleriets bestyrelse er ennå den instans som gir departementet råd om støtten til skolen, og innstiller på fortsatt støtte, fordi skolen er den ”eneste faste Anstalt, hvor den Kunstneriske Trang kan finde en første Veiledning”. Den anser altså heller ikke nå Kunst- og Håndverksskolen som en kunstskole, selv ikke på elementærnivå. Bestyrelsen peker på at de fleste kunstnere som ”fremtraadte i de sidste 15 Aar” i kortere eller lenger tid har ”frekventeret” skolen, ”der ikke har været uden Indflydelse paa Kunstudviklingen herhjemme”. Man kan lure på hvorfor bestyrelsen, med fire akademiutdannede kunstnere av fem som medlemmer, ikke argumenterer sterkere for en mere kunstneriske innretning av Kunst- og Håndverksskolen istedet for å yte støtte til en skole den ikke synes særlig om.

Dette spørsmålet tar imidlertid departementet opp. Det har ”været i Tvivl”, om ikke bevilgningen til dette formål burde oppføres uten å være knyttet til ”nogen bestemt Person”, og istedet det mest hensiktsmessige burde være ”at oprette en Malerskole ved Kunst- og Haandværksskolen”. Det ville være ”overensstemmende med, hva Tanken har været ved Forhandlingerne om denne Skoles Oprettelse”. Allikevel foreslår departementet bevilgningen oppført som tidligere.

Budsjettkomiteen er også i år i tvil om denne bevilgningen, ”sasameget mere, som en anden Skole af denne Art, men bedre udstyret og mere søgt end Bergsliens, allerede er i Gang”. Allikevel innstiller den på fortsatt støtte til Bergslien.

I Stortingets diskusjon synes det å være enighet om at Bergsliens skole har utspilt sin rolle, men at han allikevel bør motta samme statlige støtte. Budsjettkomiteens formann Berner fremmer et syn som nok deles av mange, når han mener at man ikke bør sette ”gamle Bergslien” på ”bar Bakke”, mannen som har ”oplært vore fleste unge Kunstnere”. Det vil ikke ”finde Symphathi inden Kunstnernes egen Kreds”, selv om det skulle være slik at ”denne Skole ikke længer svarer til sit Øiemed” (:1015). Men han er også enig med Bendixen i at ”paa engang at bevilge til to Malerskoler, vilde ikke være ganske rigtigt”, selv om den nye

”vil have Fremtiden for sig”. Dermed er en bevilgning til en ny malerskole forhindret så lenge Bergslie driver sin. Departementet kan heller intet gjøre, fordi Langes forslag ikke går gjennom. Konsekvensen er, som Lange selv påpeker i et innlegg, at Stortinget med sin bevilgning viser ”Veien hen til den ene Skole, som det ikke anser for heldig, og ligesom trækker Eleverne bort fra den Skole, som det anser for heldig” (:1019). Nicolai Julius Sørensen (sannsynligvis venstre) begrunner foran avstemningen at han vil stemme mot den, fordi den ”viser vore unge Malere en Vei at gaa, som de ikke bør gaa” (:1034). Mot 18 stemmer beholder Bergslie støtten til sin maleskole.

Heyerdahls, Werenskiolds og Krohgs malerskole

Den ”anden Skole” komiteen viser til er startet opp av de unge, moderne kunstnerne Hans Heyerdahl, Erik Werenskiold og Christian Krohg, som også var blant kreftene bak etableringen av den årlige kunstutstillingen. De søker om 4000 kroner for å drive en fast malerskole i Kristiania. Søknaden er gått direkte til Stortinget, ikke via departementet. Søkerne gjør oppmerksom på at

Norge er saagodtsom det eneste Land i Europa, hvor der ikke fra Statens Side gives noget betydeligere Bidrag til unge Kunstneres Uddannelse, saaledes at det ikke bliver muligt for dem at opholde sig hjemme i sin første Udviklingsperiode og blive knyttet til Landet og de nationale Traditioner i den Tid, da Kunstneren er mest modtagelig for Indtryk. (Indst. S. No. 117. 1886:386)

Denne argumentasjonen må vi se i forhold til den nye retningen i kunsten, som går under navnet ”naturalismen”. Et viktig trekk ved den var det å arbeide foran motivene, i naturen. Og siden landskapet – især det norske – var et foretrukket motiv for norske kunstnere, var det å studere og arbeide i Norge blitt viktigere for den kunstneriske virksomhet. Derfor blir det å ”opholde sig hjemme” et kunstneriske argument, som samtidig hadde en politisk verdi i en tid da det nasjonale stadig ble viktigere. Og på verdensutstillingene etterlyste kritikerne de nasjonale særegenheter, ja det var kanskje nettopp disse internasjonale mønstringene som fremskyndet interessen for det nasjonale i kunsten. Manglende tilbud om norsk kunstutdanning gjør at kunstneren ”nødes derfor at søge til Udlandet og kommer saaledes ofte til som Kunstner at tilhøre en fremmed Nation”. Betydningen ”af vor Kunst svækkes, fordi den ikke bliver helt ud hjemlig og norsk og derfor ikke faar sit fulde Værd for os”. De tre kunstnerne kan nå bruke den statlige støtten til den årlige utstillingen som et argument til støtte for sin malerskole:

Den moderne Kunstretning, som hviler paa et vidt drevet Naturstudium, har bevirket, at en Flok yngre Kunstnere har bosat sig hjemme, hvor de i Høststillingerne har faaet et Sammenbindingspunct; enkelte af disse har visnok taget Elever, men det har været paa det uvisse, hvorfor de, som har kunnet, har reist til Udlandet.

Her ”truer” altså de tre søkerne med at også de, dersom de ikke får støtte til sin lærergjerning, vil reise tilbake til ”Udlandet”. Søkerne opplyser at de straks fikk 30 elever, og at tallet senere er økt til 40. Den gamle Bergsliens 12 elever i en foreldet og underforstått ”utenlandsk” kunstretning virker da nokså beskjedent. Søkerne har stor ambisjoner:

Den Rolle, en saadan Skole antages at skulle spille i vår Kunstudvikling, vilde være denne: gjennom en sikker Konstruktion, grundigt Studium af Form og Farve at bringe Holdning og Soliditet ind i vor Kunst og fra først af bygge Udviklingen paa et kunstnerisk hjemligt Grundlag. En mindre Bevilgning vil her kunne udrette det samme som de overordentlige kostbare Akademier i Udlandet ...

Søkerne ønsker bare en bevilgning fra det ene året til det andre. Hvert år skulle nemlig skolen arrangere en offentlig utstilling av elevenes arbeider, slik at alle kunne se resultatet. Elevene skulle også hvert år kunne velge nye lærere som de ville knytte seg til. Dessuten skulle kunstner-lærerne selv stå blandt elevene og male studier etter de samme modeller. Det skulle også være friplasser til de som ”vinder i Konkurrencen” på de årlige utstillingene. Dette er den type kunstsoler eller fri-atelierer som norske kunstnere selv hadde opplevet i København og Paris.

Med søknaden fulgte også et budsjett, som viste utgifter på 7400 kroner, herav 1900 til modell og 3600 i lærerlønn. 20 elever ville bringe inn 3200 kroner i inntekter, mens Staten ble søkt om 4000 kroner i støtte (:387).

Komiteen bemerker at skolen ennå er for ny, og at det ikke foreligger noen resultater av dens virksomhet, til at den vil foreslå noen bevilgning allerede nå. Det mangler også en uttalelse fra departementet, og man må tro at departementet ville konsultere sitt kunstråd. Komiteen innstilte på avslag.

I Stortingets lange samlede debatt om bevilgningene til en rekke kunstformål (se ovenfor), ble også denne skolen behandlet. Bendixen fremholder ”megen Tvil” om riktigheten av å støtte Bergsliens skole og ikke den nye, ”... det maatte være for sidste Gang” (:1020). Han opplyser at Bergslien bare har 12 elever, mens den nye skolen har mellom 30 og 40. Den nye har allerede hatt en elevutstilling, den er ledet på en annen måte og ”kraftigere”, en lege

”foredrager Anatomi for Eleverne”, den er ”anlagt paa et godt og forholdsvis bredt Grundlag og synes at skyde en stærk Fart; derfor sikrer jo ogsaa de Mænd, som staar i Spidsen for den”. Han mener at ”der er adskillig Trang til en virkelig stærk Skole for bildende Kunstnere”, og peker på det uheldige i at unge kunstnere ”som vil uddanne sig for Kunsten” nesten alltid er nødt til å dra til utlandet. Vi har bestandig ”staaet i Fare for fra første Færd af at denationalisere vore Kunstnere”. Av den grunn er ”flere allerede gaaet ind i andre Landes Kunstverden og er gaaet tabt for os”. Det sier seg selv, mener Bendixen, at

netop den stærke Paavirkning, som Kunsten saavel som andre Retninger av vort Aandsliv tiltrænger fra Folket selv og fra Landets Natur, - den vil paa en Maade udviskes eller ikke komme til sin Ret, ved at de vordende Kunstnere fra første Færd af maa underkaste sig et fremmed Lands og Folks Paavirkning, - og det maa nødvendigvis være Følgen, saafremt vi ikke opretter en Skole her i Landet. Trods dette har jo vor Kunst udviklet et Særpreg, som begynder at sikre den en egen Plads, og de Forhaabninger, som man har til den netop som national Kunst, har aldrig været stærkere end nu. Den begynder med Kraft at hugge sig sin Vei. Men netop under de Forhold er det nødvendigt, at man knytter Kunsten til Landet selv, og som det første Skridt dertil anser jeg netop dette, at man giver denne Bevilgning til den private Malerskole, - den eneste som for Tiden virkelig er istand til at opfylde Fordringerne i saa Henseende.

Også statsminister Johan Sverdrup tar ordet i denne saken, og gir sin støtte til den nye malerskolen. Han påpeker i en argumentasjon mot andre, at det ”udenfor det offentlige Omraade har været gjort og har kunnet gjøres saa lidet for den kunstneriske Udvikling” (:1021). Vi bør, mener Sverdrup,

have Øiet rettet paa at have en Repræsentation ogsaa gjennem Kunsten, som ikke alene hævder vor Ære som civiliceret Nation, men som er af den største Betydning for vor egen Udvikling.

Tenker han her på en særegne norsk kunstneriske representasjon som en parallell til den diplomatiske, som jo en viktig sak for Norge? Han argumenter mot å se på kunsten fortrinnsvis som en ”Nationalluxus”, og ser selv på kunsten som ”den sidste Blomst, som skyder ud paa det nationale Træ”, og at det må gjøres mye grunnarbeid for at det skal bli en ”Jordbund for dens Plante og et Klima for dens Trivsel” (:1022). Så bringer Sverdrup inn diskusjonen om Stortingets kunstneriske kompetanse. Det er ikke noen ”Behagelighed” man skaper for regjeringen ved å overlate til den fra ”en rund Sum at uddele de fornødne Bidrag til Kunstens Fremme og den kunstneriske Udvikling.” Å gjøre det, mener Sverdrup,

er at overføre al den Kritik, som øves her i Stortinget, paa Regjeringen, og Regjeringen bestaar af faa Medlemmer, denne Forsamling af mange, saa den har sandelig en bredere Ryg til at bære de Anker, som paafølger, end Regjeringen, - hvortil kommer, at Regjeringen vil have en Kontrollør i Stortinget selv, som ikke vil undlade at lade sig høre, og som med den bedste Villie fra Regjeringens Side upaatvivlelig oftere vil skabe den Vanskeligheder. Men jeg anser Opgaven for at være af den Betydning, at jeg siger, at alle Hensyn af den Art bør vige for Formaalet, og jeg siger, at Regjeringen bør ikke undslaa sig for at lægge den yderste Anstrængelse ind for at fremme Kunstens Udvikling i vort Land. ... saa er der ikke ringe Fordele forbundet dermed, at det er den administrative Magt, som tager sig af Sagen fra Begyndelsen af, som søger at fremme den og i Tilfælde, hvor Forholdene kræver det, indhenter Nationalforsamlingens Samtykke til Anlæg og de dertil knyttede Udgifter.

Sverdrup aksepterer her det prinsipp som Lange bygger sitt forslag på, nemlig at Regjeringen disponerer til enkeltformål når de er knyttet til navngitte personer, innenfor rammebeløp som er satt av Stortinget. Han trekker frem at Regjeringen på den måten vil bli utsatt for kritikk, ikke minst fra Stortinget. Det er nettopp dette problemet som får Regjeringen til å oppnevne kunstråd, det vil si rådgivende organer med medlemmer som er anerkjent sakkyndige på vedkommende kunstområde. Slik kan kritikk fra Stortinget og andre nøytraliseres. Som representanten Berner sier: ”... jeg tror, man hos Regjeringen har bedre Garanti for, at de sagkyndige Autoriteters Erklæringer indhentes, og at der i det hele anvendese mere Kritik” (:1028). Berner er også den som minner forsamlingen om at Stortinget egentlig har vedtatt at ”Kunst- og Tegneskolen her i Kristiania” også skal være en kunstscole, og at det skal opprettes tre kunstrettede klasser der, for maleri og skulptur.

Til Langes og Bendixens forslag om runde summer til generelle formål, sier Sverdrup at slike summer vel er tenkt til fremme av de første ”Anstrængelser paa Kunstens Omraade”, men hvis det skulle vise seg at disse ga så vellykkede resultater at det ble ønskelig ”at faa i vor midte faste, blivende, vidtrækkende Indrætninger, saa vil man gaa over fra dette Dispositionsbudget ... til faste Bevilgninger”. Og slike bevilgninger bør foreslås post for post av Regjeringen, og derfor bli forelagt Stortinget til avgjørelse. Dette er en mer utviklet variant av det tidligere anvendte prinsipp om at private først må gjøre de første forsøk, før det offentlige eventuelt kommer til tiltakets støtte. Her lanserer Sverdup en tanke om at Staten, ved regjeringen, kan yte støtte allerede på forsøksstadiet, og at en eventuell permanent støtte bringes frem for Stortinget som en egen sak. Dette er en modell som Norsk kulturråds

virksomhet senere ble etablert for å ivareta: statlig støtte til prøveordninger etter kulturrådets eget skjønn, og deretter et eventuelt forslag om overføring til det statlige kulturbudsjettet som fast post.

Sverdrup bruker dette resonnement til å erklære sin støtte til de tre kunstnernes søknad om en malerskole. Vi har, sier han, ”allerede ... nølet for længe med at faa en saadan istand.” Den bør sikres en ”agtet Existens i den offentlige Mening ved, at Stortinget enten direkte eller indirekte sætter sin Sanktion paa den.” Han støtter derfor Bendixens forslag, fordi ”det er det eneste, som aabner Adgang til at foretage noget for at støtte, hvad jeg vil kalde den nye Malerskole”. (:1023). Senere sier han om Bergsliens malerskole, at han tror ”det vilde være det bedste for Kunsten, om denne Malerskole gik ind snarest muligt, uden at dog Hr. Bergslien skulde komme til at mangle det fornødne” (:1032). Han ønsker altså å pensjonere Bergslien.

Etter statsministeren tar statsråd Jacob Sverdrup ordet. Også han støtter en bevilgning til den nye malerskolen, med de samme uttrykk for bekymring over norske kunstneres ”Landflygtighed”, og deres avhengighet av utlandet for sin utdanning.

Vi har bevilget Reisestipendier for at sende dem ud, for at de i Udlandet kan udvikle sig videre; men vi har hidtil lidet eller intet gjort for at udvikle Kunsten herhjemme. (:1024)

Han går rett løs på det som er problemet: ”Den vanskeligste Side ved disse Malerskolespørgsmaal er egentlig Bevilgningen til Bergslien”. Det er jo hans eget departements forslag å opprettholde bevilgningen, men han uttaler nå at ”det kun kan være et Tidsspørgsmaal, naar denne bevilgning bør inddrages”. Han er enig i at det er liten mening i at det bevilges til to malerskoler.

Det viser seg at Bergsliens mangeårige innsats nå hindret en bevilgning til en ny malerskole, til tross for at den hadde overveldende sympati på Stortinget. Etter at bevilgningen til Bergsliens skole ble vedtatt, måtte Stortinget bare enstemmig bifalle komiteens innstilling på avslag til en ny. Denne bindingen til Bergsliens sto i veien for begge de to kunstpolitisk foretrukne alternativene: kunstklassene på Kunst- og håndverksskolen og den nye malerskolen.

1887

Skolen legger stadig større vekt på dagundervisningen, noe som øker lærerlønningene. Det blir også satt i gang nye kurs for ”Lærere og Lærerinder i Tegning” etter ”en af Departementet approberet Plan” – i folkeskolen er tegneundervisning blitt innført som fag, og skolen trenger

tegnelærere. Tilskuddet fra Kristiania kommune har vært 2000 kroner mindre enn de avtalte 20 000, fordi skolen ikke har klart å komme i gang med en klasse i kunsthåndverk. Det regner man ikke med nå heller. Vi ser også noen tegn til likestilling mellom kjønnene: skolen mener at kurset for de kvinnelige elever vesentlig er det samme som i elementærklassen og konstruksjonsklassen. Siden kvinner har adgang der, kan egne kurs for kvinnelige elever sløyfes. Det statlige tilskuddet foreslås av departementet å bli 29 950 kroner, av et samlet budsjett på 50 450 kroner (Sth. Prp. Nr. 1. Hovedpost IV, Kap. 7:1-3).

Bergsliens malerskole

I fjor ble det uttalt at det burde vurderes om ikke ”den tilstedeværende Trang til kunstnerisk Uddannelse hensigtsmessig kunde imødekommes ved at opprette en Malerklasse” ved Kunst- og håndverksskolen, slik tanken var ved reorganiseringen i 1884 (Sth. Prp. Nr. 1. Hovedpost IV. Kap. 3 1887:34). Skolens forstanderskap har uttalt seg om det, og mener at forutsetningen må være at ”Skolen selv byder den nødvendige Fordannelse for en saadan Klasses Elever”. Men så lenge skolen vesentlig er en aftenskole for håndverkere gjør den ikke det, for en malerklasse ved en ”offentlig Skole forlanger nemlig en mere ensartet Fordannelse for sine Elever, end Tilfældet i Regelen vil være med de private Skoler”. Her ser vi igjen samtidens vurdering av skolens lave nivå, her endog uttalt fra skolen selv. Så kommer et overraskende resonnement:

Det tør derfor være et Spørgsmål, om ikke den hidtil befulgte Maade at sørge for den kunstneriske Uddannelse ved en af Staten subveneret privat Entreprise, - der altid vil staa friere ligeoverfor det enkelte Individets Udviklingstrang og Begavelse og altsaa lettere vil kunne samle et Antal Elever med ensartet Fordannelse, - indtil videre vil fyldestgjøre Trangen bedre, end en akademisk Klasse, der som paaapeget maa forlange bestemte Forudsætninger, kan gjøre. Forstanderskabet har saaledes ikke troet at burde foreslaa Bevilgning til nogen Kunstklasse ved Kunst- og Haandværksskolen.

Dette er forbløffende. Forstanderskapet ved den statlige skole, som for bare noen få år siden var stilt i utsikt midler til tre klasser for kunstnerutdanning, argumenter altså med at private kunstskoler er bedre, og at staten bør støtte disse! Den vanlige oppfatningen i ettertid (f.eks. sterkt fremholdt i Parmann 1970) har jo vært at det var denne skolen som i mange år hadde arbeidet for å få etablerte en høyere kunstutdanning i Norge, men at den ikke fikk det politiske apparat med seg på det. Men i denne uttalelsen er det skolen selv som fremstår som anstøtsstenen overfor et Storting som tenker seg en kunstnerutdanning, et slags akademi, lagt

til skolen. Det kan forøvrig umulig være Bergsliens malerskole forstanderskapet har tenkt på, den hadde allerede lenge hatt lav status blant datidens kunstnere. Dette smaker nesten av å være en indirekte støtte til søknaden fra Heyerdahl, Petersen og Krohg om en statlig bevilgning til deres nyopprettede skole.

Og departementet griper selvsagt anledningen, og påpeker at opprettelse av en malerklasse ved skolen vil kreve en ”betydelig større” bevilgning enn den som nå Bergsliens malerskole får. Dessuten mener departementet ”det turde være at befrygte” at en slik klasse i nogen grad vilde medføre Endringer i Undervisningen med Sigte paa Malerklassen, der neppe vilde være til Held for Skolen som Haandværksskole og føre den bort fra dette dens egentlig Formaal.

Her fremmer departementet et syn som strider mot den modellen for kunstakademier som hadde vært rådende i hele Europa: en kombinasjon av en grunnleggende kunstscole for håndverkere med en høyere kunstner- og arkitektutdanning. Om departementet her er dårlig orientert, forut for sin tid, eller har lyttet til råd fra personer med egne interesser i saken, er ikke godt å si.

Saken ender med at departementet følger den anbefaling som Nasjonalgalleriets bestyrelse ga ved forrige budsjettbehandling, nemlig å fortsette å støtte skolen. Men støtten foreslås nedsatt fra 1200 til 800 kroner. Det fjerner altså støtte fra den type kunstnerutdanning som den sakkunnskap anbefaler, som departementet følger i spørsmålet om opprettelse av en malerklasse ved statens egen kunstscole. Var det for å gi budsjettmessig rom for å støtte den nye og mer moderne private malerskolen? Dette strider mot det som ble uttalt i Stortinget i 1886, at det ikke er tale om å bevilge støtte til to malerskoler

Departementets forslag blir vedtatt både i budsjettkomiteen og på Stortinget. Bare en enslig røst i Stortinget, den tidligere kirkestatsråd Niels Chr. Hertzberg (1882-1884), påpeker det ulogiske i forslaget, men fremmer ikke noe annet forslag. Nedskjæringen blir enstemmig vedtatt, og dermed er det i realiteten også vedtatt at det allikevel ikke skal opprettes noen klasser for billedkunst ved Kunst- og håndverksskolen.

Petersens, Heyerdahls, Werenskiolds og Krohgs malerskole

De tre kunstnerne som søkte om støtte til sin malerskole forrige år, har nå fått med seg en fjerde, Eilif Petersen. De hører alle til sin generasjons fremste kunstnere i Norge, noe allerede

samtiden hadde erkjent, og de står sentralt i den organisasjonen som kunstnerne er i ferd med å bygge opp med deltakelse på den årlige utstillingen som ”Foreningspunkt”.

De har også i år søkt Stortinget direkte om 4000 kroner i støtte, og altså heller ikke denne gangen henvendt seg til departementet. Budsjettkomiteen innstiller på ikke å bevilge støtte. Den mener at saken er for dårlig forberedt, og at en bevilgning nå binder en opp for flere år fremover. Regjeringen bør først utrede saken, og det er den som bør komme med et initiativ overfor Stortinget. Det er påfallende at disse kunstnerne ikke følger den saksgang som det forrige Storting klart anbefalte, og det til tross for den sterke støtte som kom til uttrykk til deres skole.

I Stortinget utspiller det seg imidlertid en lang diskusjon om denne saken, som fremviser flere interessante trekk (Stortingstidende 1887:456-458). Flere talere ønsker å støtte skolen, men har problemer med at Stortinget skal støtte den uten at Regjeringen har hatt saken til behandling. Det fremheves at skolen kan gi vordende kunstnere den første utdanning på ”hjemlig Grund”, få prøvet deres ”Anlæg og Begavelse” og derved gi dem anledning til å trekke seg tilbake dersom de ikke holder mål, få betydning for ”vort Haandværk” (:456). Noen vil derfor støtte skolen med iallfall 1000 kroner, ved at pengene stilles til departementets rådighet og utdeles som stipendier til ”værdige” elever av skolen. En taler viser til at ”Landets bedste Malere vil blive hjemme og arbeide med Skolen, trods de tarvelige Vilkaar, der bydes dem”.

En taler tar opp et prinsipielt spørsmål: ”Storthinget bør ikke give de unge Kræfter Anvisning paa at gaa en Vei, hvor de ikke kan faa udfolde sig og naa den Dygtighed, som de burde kunne naa”. Han viser til bevilgningen til Bergsliens malerskole, der man ”vistnok lærer at tegne, men male lærer man ikke der”. (:457). Stortinget bør ikke, sier han, ”vise Landets Ungdom en Vei, hvor den ikke kan naa til fuld Udfoldelse af sine Kræfter”. Den skolen man derimot nå diskuterer, ”staar paa Høide med vor Tids Kunst”.

Så får statsministeren, Johan Sverdup, ordet. Han gjentar i praksis sine formelle argumenter fra i fjor. Det rent politiske spørsmålet dreier seg om hvorvidt Stortinget bør realitetsbehandle denne saken før Regjeringen har utredet den og fremmet et synspunkt. Han mener at man ikke bør ”skabe en Præcedens til fordel for Skolen, før den er tilbørlig ordnet”. Først når ”man fuldt er paa det rene med Bestyrelsen og Undervisningen” ”er det paatide at udruste den saaledes, som det kan være tjenligt for Øiemedet”. En bevilgning på 1000 kroner er ”helt vilkaarligt valgt, og vil Stortinget tage under sine Vinger en Skole af denne Art og Bestemmelse, bør det vide Midlerne fordelt saaledes, at Øiemedet paa bedste Maade

rammes”. Sverdrup omgår her realiteten i saken, som er støtte til skolen, og gjør den til et spørsmål om kyndig saksbehandling.

En taler tar opp de økte bevilgninger til ”Malerne”. Han minner om at det ikke var lenger tilbake enn til 1880 at det bare fantes 4000 kroner til dem. ”Saa fik de Kr. 6 000,- til Stipendier, saa fik de en Sum til mindre Stipendier”, så ”forøgedes Annuet til Nationalgalleriet”, ”saa fik de en Bevilgning på Kr. 3 000,- til Udstillinger”. Taleren mener derfor at kunstnerne allerede har fått meget, og at de må skjønne at dette forslaget må ”gjennem Regjeringens Undersøgelse af, hvorledes disse Penge bedst skulde komme til Anvendelse”. Han viser også til ideen om et malerakademi, som noen kunstnere gjerne vil ha, men andre ikke.

Det blir ikke reist noe forslag om en bevilgning på 1000 kroner, men det uttrykkes håp om at ”Sagen vil foreligge bedre forberedt næste Aar”. Diskusjonen avsluttes ved at en representant peker på en realitet i saken, som kanskje har vært avgjørende:

Det er ingen af mine Herrer her i Salen, som ikke ved, at disse 2 Skoler hører til hver sin Retning, og mine Herrer ved ogsaa, at den Kunstretning, som denne skole vil arbeide for, det er vor Tids. Det vil derfor ikke være vel, om der skal komme en antikveret Kunstretning, som skal staa der som præmieret og stadsunderstøttet norsk. Om understøttelsen er nok saa liden, saa giver den altid sit Præg. (:458)

Dette gir, mener jeg, en ganske klar dokumentasjon av at estetiske preferanser, altså et kunstsyn, kan spille en stor rolle også på politisk nivå, når det drøftes bevilgninger til kunsttiltak. Men de fire malernes søknad har vært klønet forberedt. De har ikke gått veien om regjering og departement, og har derved heller ikke fått inn en eventuelt støttende uttalelse fra kunstrådet, som ennå var Nasjonalgalleriets direksjon, som hovedsaklig var besatt med deres egne kolleger. Dermed unngikk man også en konfrontasjon i Stortinget, ved at bevilgningen til Bergslisens malerskole ble satt opp mot en bevilgning til ”vor Tids” malerskole.

Budsjettkomiteens innstilling ble enstemmig vedtatt.

1889

Kunst- og håndverkskolen

Denne skolen får en meget bred behandling i år, både i proposisjonen og stortingets behandling. Det er ikke rart, skolens størrelse og størrelsen på den statlige bevilgningen tatt i betraktning. Det forestår en mer radikal endring av skolens karakter enn noen gang tidligere,

nemlig omlegging fra aftenskole til dagskole. For lærerstillinger innebærer det overgang fra mindre til større stillinger.

Skolens bestyrelse oppsummerer utviklingen de senere år (Prp. Sth. No. 1, Hovedpost IV. Kap. 7. 1889:1-10). Den store skolereform, som ble innledet i 1875, og som ble avsluttet med skolens omdannelse i 1884, har ikke ført til store endringer (her menes trolig for håndverksutdannelsen). ”Skolen blev ... i alt Væsentligt, hvad den før havde været”, nemlig en 6 måneders aftenskole samt en 8 måneders dagklasse for dekorasjonsmalere (:1). Departementet har beregnet at en elev idag må gå på aftenskolen i fem år, før han er kvalifisert for opptak i kunsthåndverksklassen. Etter omlegging til dagskole, kan den forberedende utdanningen gjøres unna på omtrent ett år. Dette vil bedre rekrutteringen til de høyere klasser, mener både bestyrelsen og departementet. Kunsthåndverksklassen kom ikke i gang, for hvor, spør bestyrelsen retorisk, skulle ”Eleverne hertilands faa sin Fordannelse til en saadan Klasse? Elevene i dekorasjonsmalerklassen har måttet få sin forutdannelse i selve klassen. Bortsett fra de tre ”rene Kunstklasser” som nå må anses strøket, er planen for skolens omdannelse fra 1884 egentlig ikke endret, den er bare ikke gjennomført. De håndverkere som vil nå høyt i sitt fag, har ennå ikke hatt noe godt utdanningstilbud i Norge

Bestyrelsen ønsker derfor å innføre dagundervisning som det normale i alle skolens fag, og la aftenundervisningen være et tilleggstilbud (:2). Slik vil man kunne gi ”saavel Haandværkere som Kunstnere (saavidt som Skolens Apparat for de sidstnævntes Vedkommende rækker) Adgang til at anvende hele sin Tid paa sin Uddannelse” (:3). Det budsjettforelegg som bestyrelsen har utarbeidet, viser at Statens bidrag til skolen bør økes fra ca. 30 000 kroner til 40 000.

Departementet slutter seg til planen om å gjøre dagundervisningen til skolens hovedtilbud, og gir den ”sin varmeste Anbefaling” (:8). Den skjærer riktignok litt ned på det som Staten må bevilge, men ikke mer enn et par tusen kroner. Departementet presenterer også noen interessante sosiologiske vurderinger om rekrutteringen av elever etter omleggingen til dagskole. Den regner ikke med noen sterk økning,

Men det er netop disse faaa, som man maa haabe ved sin bedre Uddannelse vil bringe vort Haandværk fremad ikke alene ved at de selv præsterer dygtigere Arbeide, men ogsaa ved, at de som Mestere vil stille større Krav til sine Arbeideres Dygtighed .

Håndverkerstanden, mener departementet, har hittil vært rekruttert fra landdistriktene, med elever som ikke har annet enn ”Almueskolen” bak seg. En slik utdanning gir ”ikke den Aandsudvikling, som Tiden kræver hos en Haandværker, skal han ikke ligge under i

Konkurransen med Udlandet”. Men nå går det en strømning innen ”Samfundets i social Henseende bedre stillede Lag” i retning av at deres sønner søkes anbragt i praktiske bedrifter. De høyere tekniske skoler har i senere tid fått større søkning derfra. Men det kan forutsees, spår departementet, at mange foreldre med den ”høiere Agtelse for det legemlige Arbeide” også vil oppmuntre sine sønner til istedet å velge et håndverk, dersom det fantes ”nogen Undervisningsanstalter” som kunne gi dem den ”høiere Udvikling” som disse foreldrene innser at håndverkeren må ha, om han skulle kunne ”hævde Stillingen baade i økonomisk og social Henseende og ikke mindst i Konkurransen med Udlandet”. Det er især fra disse samfunnslag og fra de ”mere oplyste Haandværksarbeideres Rækker” at man kan vente søkning til dagskolen.

Budsjettkomiteen innstilte enstemmig på forslaget om opprettelse av dagklassene og forlengelse av undervisningstiden til 8 måneder. Men den skar noe ned på lønningene, og sparte således ytterligere på skolens eget budsjett (Indst. S. No. 111. 1889:338). Stortinget sluttet seg enstemmig til dette.

Det er forbløffende at den høyere håndverkerutdanning i Norge så lenge fikk stå så svakt, og at forholdene har vært så lite hensiktsmessig tilrettelagt for de mest engasjert elevene. Dette må jo i enda sterkere grad gjelde den kunstnerforberedende utdanningen, i den utstrekning den da har foregått ved skolen. Man kan lure på om ikke en del av den undervisningen som senere kunstnere mener å ha fått ved skolen, har foregått i privat regi av enkelte av skolens lærere, på dagtid eller utenom skolens vanlige 6 vintermåneder, og med direkte betaling til lærerne. Det er noe som ikke stemmer her.

Heyerdahls, Peterssens, Werenskiolds, Gløersens og Thaulows malerskole

Disse kunstnere søker Stortinget om 4000 kroner i årlig bevilgning til en malerskole i Kristiania. Det er den samme gruppen som har søkt før, bare at Krohg er erstattet av Jakob Gløersen (1852-1912) og Frits Thaulow (1847-1906). Gløersen var ikke hvem som helst i norsk kunstliv, han hadde bl.a. fått sølvmedalje på Verdensutstillingen i Paris i 1889. Til sammen var de fem et virkelig elitelag i datidens norsk kunst. Opplegget de skisserer er omtrent som tidligere. Til tross for klare meldinger om det, sender de heller ikke denne gang søknaden gjennom departementet, men direkte til Stortinget. Og svaret blir som tidligere: budsjettkomiteen finner ikke at saken egner seg for å komme under behandling uten at den har vært forberedt av administrasjonen. Den foreslås derfor oversendt regjeringen (Indst. S. No. 102. 1889:299), noe Stortinget sluttet seg til.

1890

Kunst- og håndverksskolen

Her søkes det, etter fjorårets store omlegging til dagskole, om noen tillegg i lærerlønninger, på grunn av opptjent ansiennitet. Departementet foreslår dette, men budsjettkomiteen aksepterer ikke beregningene, og får Stortinget med på det. De neste årene er det små endringer i skolens budsjetter. De øker jevnt og trutt, men det skjer lite av kunstpolitisk interesse. Hverken regjering, departement eller Storting behandler denne skolen som en del av kulturpolitikken.

Bergsliens Malerskole

Skolen får som tidligere 800 kroner. Det opplyses at alle elever går fritt på skolen, slik at Bergslien ikke har noe overskudd av virksomheten.

Heyerdahls, Peterssens, Werenskiolds, Glørsens og Thaulows Malerskole

Deres søknad, som var sendt direkte til Stortinget, er nå oversendt til og behandlet av Kirke- og undervisningsdepartementet. Det har konsultert sitt kunstråd – de bildende Kunstneres representative Komite. Denne komiteen mener det er nødvendig med en Tegne-, Maler- og Billedhuggerskole, men er ikke enig i opplegget for den. Den vil ha ettårige ansettelser for lærerne. Et flertall vil at kunstneres komite selv skal innstille på ansettelse av lærere, et mindretall at alle stemmeberettigede kunstnere ved personlig fremmøte skal velge lærerne. Komiteen anser en aftenskole som unødvendig. Den har stilt opp et budsjett med en utgiftsramme på 9600 kroner, og inntekter på 2100 kroner, altså med et behov for statsbidrag på 7500 kroner. Det er tydelig at komiteen anser selv som en slags direksjon for skolen, som den vil styre på vegne av departementet.

Det er interessant at en komite av kunstnere her så å si overprøver andre kunstneres planer for en malerskole, endog meget meriterte kunstnere. Det vitner iallfall om at denne komiteen tar sin oppgave som kunstråd alvorlig, og tyder ikke på noe kameraderi, iallfall i denne saken, snarere det motsatte.

Departementet finner ikke å kunne støtte søknaden. Det viser til at det er uenighet blant kunstnerne selv, og at planene for skolen må gjennomarbeides bedre, før det offentlige ”paatager sig Garantien for den”. Departementets fremlegg får tilslutning både av budsjettkomite og Storting. Nok en gang har disse erfarne kunstnerne ikke klart å forberede og fremlegge en søknad på en slik måte at den kan realitetsbehandles av Stortinget. Det går nesten tyve år til det gis en ny mulighet for å få til en kunstnerutdanning på høyt nivå i Norge.

Det er denne periodens store kunstpolitiske nederlag at det ikke blir etablert en høyverdig kunstskole i Norge, og det ansvaret må kunstrådet bære like meget som politikerne.

1891

Kunst- og håndverksskolen

Om vi sammenligner budsjettet i 1885 med det for 1891, har omdannelsen fra aftenskole til vesentlig å være dagskole ikke endret budsjettet vesentlig. Men utgiftene til lærere er økt en god del. Statens bidrag da var 27 250 kroner, det budsjettet departementet foreslår når krever et statlig bidrag på 36 750 kroner. Kommunens støtte er fortsatt 20 000 kroner, og skolepengene omkring 5000 (Sth. Prp. No. 1. Hovedpost IV. Kap. 7. 1891:2).

Budsjettkomiteen reduserer budsjettet med bare 100 kroner (Indst. S. Nop. 13 1891:19).

Bergsliens Malerskole

Skolen, som de siste år har vært en friskole for omlag 12 elever, får sine 800 kroner i tilskudd. Om den nye private malerskolen hører vi ingen ting. Det kommer ikke noe initiativ om statlig støtte til kunstnerutdanning før det i 1908 søkes om midler til å opprette et statlig kunstakademi.

1892

Kunst- og håndverksskolen

Det er disse årene lite av kunstpolitisk interesse i forbindelse med skolen. Den største økonomiske utfordringene er å få råd til å legge inn elektrisk lys (Sth. Prp. No. 1. Hovedpost IV. Kap. 7. 1892). Det at tegning er innført som fag i almenskolen fører til behov for utdanning av tegnelærer, noe som også Kunst- og håndverksskolen må påta seg. Som tidligere fører departementet en meget nøye kontroll med bruken av skolens midler og dens interne organisasjon og læreplaner, noe som gir særlig budsjettkomiteen, men også Stortinget, mulighet for nøye tilsyn med skolen. Skolens utgifter stiger jevnt og trutt, og Staten må dekke hele økningen, fordi kommunens bidrag er fast, men nå steget til 25 000 kroner. Departementet prioriterer i år nye tegnekurs for lærere foran elektrisk lys (:4). Både budsjettkomite og Storting følger departementets forslag.

Bergsliens Malerskole

Den får sine 800 kroner, som tidligere år. Det høres ikke mer til andre private malerskoler. De eksisterer i kortere eller lenger tid, men det kommer ingen søknader om statlig støtte.

1893

Kunst- og håndverksskolen

Det bringes ikke opp saker i budsjettøknaden som synes å være av kunstpolitisk interesse (Sth. Prp. No. 1. Hovedpost IV. Kap. 7. 1893:60). Skolen synes å fortsette i samme spor som de senere årene. Det eneste som vekker en viss debatt er direktørens lønn, en stilling som 10 år tidligere var lovet fri bolig, lys og brensel, noe han ikke fikk. Stort sett er budsjettkomiteen enig med departementet, men skjærer som vanlig litt ned her og der (Indst. S. No. 62. 1893). I Stortinget er det en lenger debatt, som vesentlig dreier seg om økonomi. Det formuleres imidlertid synspunkter på skolen, som tyder på at dens funksjon som kunstscole negliseres. Representanten Schøyen uttaler for eksempel at ”Skolen utfyller sin Hensigt, som er den at meddele og sprede tekniske Kundskaber udover Landet” (Stortingstidene 1893:204). Forslaget om lønnsforhøyelse for direktøren nedstemmes med klar majoritet.

1896

Kunst- og håndverksskolen

Skolen melder om en vedvarende økning i elevtallet i bygningsfag, herunder også ”nogle Arkitektelever”. Det har siste år vært 82 elever i bygningsfagene i dagskolen og 184 i aftenskolen, mot henholdsvis 25 og 49 for få år siden. Dagskolens elever gjennomgår et 2-årig kurs, hvori inngår ornamentlære, form- og stillære, planlegging og innredning, elementer av materiallæren og enkle statiske beregninger, bygningstegning (Sth. Prp. No. 1, Hovedpost IV, Kap. 7 1896:1). Skolen utdanner ”Bygningshaandværksmestere”, og kan gi sine elever en utdanning som peker mot yrket som arkitekt. Skolen legger i år frem planer som kan styrke denne utdannelsen, som peker fremover mot en arkitektutdannelse ved skolen. Men departementet mener at denne planen ”foreløpig ikke bør tages under Behandling”, fordi man avventer en utredning om ”teknisk Undervisning” som en komite for tiden arbeider med.

Ellers står arbeidet med å skaffe skolen nye lokaler sentralt i forholdet mellom skole og departement, der også kommunen er sterkt involvert.

Det blir etterhvert et ønske å etablere en fullverdig norsk arkitektutdanning. Resultatet blir som kjent at den blir lagt til den tekniske høyskolen som i 1911 blir åpnet i Trondheim. Et par år før er det blitt etablert et statlig kunstakademi i Kristiania.

Dermed har Norge fått tre statlige institusjoner som utdanner henholdvis kunsthåndverkere, arkitekter og billedkunstnere. I årene forut for dette var det sterke krefter som ønsket å etablere alle disse utdanningene innenfor en og samme skole, nemlig Kunst- og håndverksskolen. Slik var det ved Kunstakademiet i København, og ved mange andre kunstakademier. Der ble kunsthåndverkere, billedkunstnere og arkitekter utdannet under samme tak. Dette mønsteret kom aldri fullt ut til å bli realisert i Norge. Det har trolig hatt store, trolig også negative, konsekvenser for utviklingen på alle disse tre kunstområdene.

Denne siden av kunstpolitikken blir bare sporadisk kommentert i denne fremstillingen. Men den hadde fortjent større oppmerksomhet.

1898

Kunst- og håndverksskolen

Som de senere år er det stort sett lønns- og driftsspørsmål som tas opp (Sth. Prp. No. 1, Hovedpost IV, Kap. 71 1898:6 ff). En rekke kjente personer har imidlertid sendt inn et andragende om 3000 kroner i stipend for litograf Johan Nordhagen (1856-1956), for at han kan utdanne seg videre i utlandet i ”Radering og Litografi”, og senere overta en overlærerpost i disse fag ved skolen. Blant underskriverne er Lorentz Dietrichson, Moltke Moe, Frithjof Nansen, Andreas Aubert, Hans Gude, Eilif Peterssen og Erik Werenskiold. Underskriverne henviser til at Stortinget i sin tid har fremholdt at ”Billedkunsten skal gjøres tilgjengelig ogsaa for den store Almenhed udover Landet”. Da dette ”kun kan ske ved Gjengivelse, altsaa gjennom den reproducerende Kunst”, stiger også betydningen av grafiske teknikker, som hittil ikke har stått høyt i vårt land (:11). Den type grafiske arbeider som Kobberstikksamlingen har samlet, har det altså ikke vært hverken håndverksmessige eller kunstneriske forutsetninger for å lage.

Departementet innhenter en uttalelse fra skolens bestyrelse om dette. Den mener at det av økonomiske grunner er nødvendig at Nordhagen også studerte ”Fotografi og de fototekniske Reproduktionsmaader”. Da vil han kunne ansettes uten konkurranse (:12). Departementet synes dette er en god idé, men strekket seg ikke lenger enn til å foreslå 2500 kroner i stipend.

Sett i sammenheng med bevilgninger til Nasjonalgalleriets omsendelse av malerier, til kunstutstillingens etter- og turneutstillinger og til kunstindustrimuseenes allehånde praktiske og utadrettede virksomhet, viser denne støtten til Nordhagens studier en erklært vilje fra departementets og Stortingets side til å gi kunstpolitikken virkninger også utenfor de 2-3 største byene.

Det hersker mellom Staten og Kristiania kommune enighet om at det er en god ide å reise et nytt og felles bygg for kunst- og håndverksskolen og kunstindustrimuseet. De er bare ikke enige om hvem som skal reise bygningen, og peker på hverandre som ansvarshavende. Kommunen påtar seg imidlertid ansvaret, dersom det får tilskudd fra Staten, og dersom kommunens årlige bidrag til skolen blir nedjustert i forhold til de byggekostnader den får for den del av nybygget som skolen skal bruke (Prp.:15). Bygningen er beregnet til å koste 1,25 millioner, derav 0,850 millioner for skolens del, og departementet foreslår at Staten bidrar med 200 000 kroner, derav 50 000 kroner for 1898.

Budsjettkomiteen støtter forslaget om stipend for Nordhagen (Indst. S. No. 232. 1898:530), men er mindre velvillig når det gjelder byggesaken. Den ønsker nærmere forhandlinger mellom departementet og kommunen om ansvarsdelingen, og innstiller derfor på utsettelse av spørsmålet om bevilgning (:534). Komiteens innstilling blir etter noen diskusjon enstemmig vedtatt av Stortinget.

1899

Kunst- og håndverksskolen

Skolen søker om å gi Nordhagen ytterligere ett års stipendium på 2500 kroner, og det foreslås også av departementet. Når Nordhagen skal tiltre, må skolen leie mere plass midlertidig (innflytting i nye lokaler vil skje i løpet av få år), og det krever økt tilskudd. Budsjettkomiteen slutter seg til proposisjonen (Indst. S. Nr. 156. 1898/99:433).

Det er oppnådd enighet mellom Staten og Kristiania kommune om finansieringen av den nye felles bygningen for skole og kunstindustrimuseet. Byggets totale kostnad er beregnet til 1 757 000 kroner. Kommunen skal finansiere den delen som faller på museet, beregnet til 590 000 kroner. Staten skal finansiere 5/9 av det som faller på skolen, beregnet til 626 000 kroner, kommunen de resterende 4/9. Bygget beregnes ferdig høsten 1901. Da vil de store leieutgiftene skolen nå har blir kraftig redusert. Budsjettkomiteen inntiller på å bevilge første del av Statens part, med ialt 310 000 kroner (Indst S. nr. 223. 1898/99:550), og Stortinget slutter seg enstemmig til det.

Bergsliens malerskole

Komiteen reiser spørsmål om ikke man kan la ”denne gamle kunstner erholde de kr 800” som han nå har mottatt i en årrekke, uten å stille krav om at han skal drive en skole, og ber departementet utrede det til neste budsjettforslag (Indst.:9).

2000

Kunst- og håndverksskolen

En fagskolekomite er i arbeid, og det tillates derfor ingen endringer i skolens program. Skolen skal få nye lokaler sammen med kunstindustrimuseet. Kommunen skal dekke hele den del av bygningen som faller på museet, beregnet til 630 000 kroner, og 4/9 av den del som faller på skolen, beregnet til 500 888 kroner. Statens kostnad blir da 5/9 av skolens byggekostnad, eller 626 111 kroner (Sth. Prp. 1, IV, kap. 7. 1899/00:2-5).

Knut Bergslien

Departementet foreslår at Bergslien får 800 kroner, men uten forpliktelse til å drive skole. Det vil si at han nå får det som pensjon, inntil han dør i 1908.

1901

Kunst- og håndverksskolen

I bestyrelsens søknad står det om arkitekten og overlærere Hermann Major Schirmer at ”departementet ... har antaget ham som leder av undervisningen i ornamentklassen” (St. prp. Nr. 1, hovedpost IV. Kap. 7. 1900/01:2). Bak denne formuleringen skjuler det seg en langvarig konflikt mellom skolens bestyrelsen og Schirmer. Skolen har flere ganger ønsket å kvitte seg med ham, men departementet har mot skolens vilje fornyets hans ansettelse, endog i klasser han selv ikke har ønsket å arbeide i, som i ornamentklassen (Parmann:255-256). Han har også være overlærer i bygningsklassen.

Som nevnt ovenfor fikk Norge ikke noen egen arkitektutdanning før Norges Tekniske Høyskole ble etablert, i 1912. Det som var av sivil arkitektutdanning ble gitt ved Kunst- og håndverksskolen, og Schirmer var her en førende kraft fra 1873 til 1912, til tross for sine konflikter med skolens ledelse. Inntil 1912 betød skolen trolig mer for utdanningen av arkitekter enn for billedkunstnere.

Nordhagen er kommet i gang med raderklassen, som den kommer til å hete, og det medfører økte utgifter, som departementet tar inn i sitt budsjettforslag. Budsjettkomiteen slutter seg i ett og alt til departementet.

Den nye bygningen for Kunstindustrimuseet og Kunst- og håndverksskolen (dens offisielle navn er ”Den kongelige kunst- og håndverksskole i Kristiania”) er under bygging, og den avtalte statlige andel bevilges i takt med byggesakens fremdrift, for neste termin 100 000 kroner.

1902

Kunst- og håndverksskolen

Skolen vokser stadig, og det er særlig vekst i fagklassene, altså de klasser som også peker mot en fremtidig kunstnerisk virksomhet. Skolen foreslår et utgiftsbudsjett som er ca 8500 kroner høyere enn forrige års. Økningene skjer på følgende poster: alderstillegg for overlærere (600 kroner), ekstraunderervisning og foredrag (1000 kroner til studiereiser for dagskolens fagklasser), stipendier (500 kroner til elevstipendier), leie av lokaler (6000 kroner) og kontorutgifter (500 kroner) (St. prp. nr. 1, hovedpost IV. Kap. 7. 1901/02:1-3). Departementet finner å måtte godta det meste, særlig fordi man er i en tvangssituasjon med hensyn på husleien: det nye bygget står snart ferdig, og det blir for dyrt å flytte til et rimeligere sted for så kort tid. Det foreslås bevilget 88 000 kroner til det nye bygget.

Med små endringer innstiller budsjettkomiteen i overensstemmelse med proposisjonen.

1903

Kunst- og håndverksskolen

Skolen legger frem sitt budsjettforslag delt i to terminer, siden det skal flytte inn i nye lokaler midt i budsjettåret. Da inntrer også nye regler for finansieringen av skolen, der kommunen må ut med langt større beløp enn tidligere – hele 4/9 av driftsutgiftene. De høyere klasser i fagskolen og dens dagklasser får stadig flere elever, og det må etterhvert ansettes flere assistenter. Det er ennå ikke helt avklart hvor den norske arkitektutdanningen skal legges – selv om det vel er forutsetningen at den skal legges til den polytekniske høyskole, men den kan jo bli lagt utenfor Oslo – og skolen gjør mange fremstøt for å utvide sin bygningsklasse, trolig for at den etterhvert kan utdanne arkitekter (St. prp. nr. 1, hovedpost IV. Kap. 7. 1902/03:9). Det foregår et arbeid for å vurdere en omordning av skolen, og departementet er tilbakeholdende med å imøtekomme ønsker når det gjelder ansettelse og avlønning av lærere som foregriper dette.

Budsjettkomiteen går usedvanlig grundig og detaljert gjennom budsjettforslaget, og skjærer ned på statens kostnader med ca. 1100 kroner av en totalbevilgning på ca 68 000.

1904

Kunst- og håndverksskolen

Dag Solhjell – Tegneskolen 200 år i 2018

Skolen går inn i sitt første hele år i den nye bygningen. Skolens samlede utgifter på drøye 92 000 kroner dekkes slik: skolepenger 7000, fra kunstindustrimuseet til dekning av 1/3 av oppvarming 3 700, bidrag fra Kristiania kommune (4/9) 36 000 og statskassens tilskudd (5/9) 45 200.

1905

Kunst- og håndverksskolen

Her holder bevilgningene seg på samme nivå som siste år, men budsjettkomiteen klarer å reduserer kostnadene slik at det statlige bidraget blir omlag 1000 kroner lavere enn foreslått av departementet.

1907

Kunst- og håndverksskolen

Det er bare mindre økonomiske forhold som tas opp i proposisjonen (St. prp. nr. 1, hovedpost V, kap. 7. 1906/07:2). Men en post helt fra skolens start i 1818 forsvinner fra budsjettet: undervisning i tegning for berg- og realstuderende. Den blir istedet overført til universitetets budsjett, ”hvor man finder den rettest hører hjemme”.

1908

Kunst- og håndverksskolen

Overlæreren i 2. frihånd, landskapsmaleren Carl Nielsen, dør i 1908 og hans stilling lyses ledig. Blant søkerne finner man blant andre kjente kunstnere som Christian Krohg, Fredrik Kolstø, Svein Jørgensen og Gustav Wentzel. Skolen valgte å ansette Ragnvald Hjerlow (Parmann:270). En slik ansettelse kan neppe ha styrket de krefter som arbeidet for å legge en høyere kunstutdanning til skolen.

1909

Kunst- og håndverksskolen

På billedkunstens område blir den en forskole til det kunstakademi som nå blir vedtatt etablert, mens den forblir den høyeste utdanningsinstitusjon for det som etter mange år skal komme til å bli kalt kunsthåndverk, men som tidligere har gått under navn som kunstindustri og brukskunst. Det er tegn til at det vurderes å endre skolens navn til ”kunstindustriskolen”,

og styrke skolens undervisning i ”nationalt kunsthåndverk” (St. prp. nr. 1, hovedpost V. Kap. 7. 1909:7)

Knut Bergslien

Han er nylig død, og hans pensjon på 800 kroner bortfaller. Departementet ”overfører” midlene til kunstakademiet.

Akademi for malere og billedhuggere

Initiativet kommer fra BKS –Bildende kunstneres styre – som ber om at det må bli bevilget 12 920 kroner til opprettelse av et akademi for malere og billedhuggere (Prp.:64). ”Kravet er nu blit saa paatrængende sterkt fra den yngste til den eldste kunstner, saa staten maa ta saken i sin haand”. Ved siden av hensyn til norsk kunst anføres også at ”håndverk og industri er avhengig av kunsten; den mindste gjenstand skal ha vakker form og farve. Er man opmærksom paa dette?” Så kommer en vurdering av utdannings situasjonen:

Vore unge kunstnere gaar fremdeles til utlandet, men de mangler den rent elementære forkundskab og staar derfor rent tilbake for andre landes studerende, - alle lande har jo sit akademi.

Her sies for det første at kunst- og håndverksskolen ikke har kunnet gi den ”elementære forkundskab”, og for det andre at det er det som er akademienes oppgave, de skal altså være kunstskoler, en forberedelse til videre kunstnerutdanning. Det skal også dette være, må vi tro.

Vore store stipendier blir nu ikke saa effektive, som de kunde, da de delvis gaar med til den elementære uddannelse – skolegang istedetfor at kunne ofre sig for større opgaver.

Reisestipendiene – her kalt ”store stipendier” – sender ut mennesker med for lav kunstnerisk forutdannelse, en elementær utdannelse de nå skal kunne få ved det nye norske akademiet. Det ser ikke ut som BKS ser for seg at reisestipendiene blir overflødiggjort, tvert imot – de blir mer effektivt utnyttet med en norsk akademibakgrunn. Men studieopplegget tyder på at akademiets nærmest tenkes som et friatelier for kunstnere som allerede har en grunnleggende forutdannelse. På denne tiden er de store statlige reisestipendiene forlenget borte – er det andre stipendier det siktes til, som ikke bevilges over statsbudsjettet?

BKS tenker altså seg selv som styre for akademiet. Der skal undervises 8 måneder i året, fra oktober og ut mai, fire timer daglig, i tre klasser. I aktklassen skal det tegnes etter levende modell, i malerlassen males etter levende modell og i modellerklassen modelleres

etter levende modell. Dessuten skal det gis forelesninger i anatomi og kunsthistorie. Lærereftene skal ansettes av departementet etter innstilling fra styret. Elevene må betale 12 kroner pr. måned for undervisningen, men departementet kan gi friplasser etter anbefaling fra vedkommende professor. En elevutstilling skal holdes i juni, som det bør kunne gjøres innkjøp på – ”det vilde virke opildende paa elevene”. BKS ønsker å få lokaler (gratis) hos Kunst- og håndverksskolen.

Departementet foreslår akademiet opprettet, med en bevilgning på 11 100 kroner, og med 1500 kroner i inntekter av skolepenger. I en uttalelse fra direktøren ved ”Den kongelig kunst- og håndverksskole”, som avslår å avgi lokaler til akademiet, gjør han oppmerksom på at

de engang prosjekterte kunstklasser, som har været aarsak til, at skolen fik sit nuværende navn, aldrig har været sat i gang, idet de ved den endelige revision af skolens plan utgik af samme, uten at dog skolens navn samtidig forandredes. Nogen akademiundervisning har der saaledes ikke været anledning til her ved skolen. (:65)

Så prøver departementet å få dette akademiet finansiert. Det må beregne husleie, og må derfor skjære noe ned på de foreslåtte professorlønningene, fra 3000 til 2000 kroner hver, ”idet det arbeide som kræves, ikke vil ta ret megen tid hver dag”. Dessuten kan kanskje noe av lønnen gis i form av ”frit atelier paa det sted, hvor akademiet maatte faa sine lokaler”. Den ene professoren bør bli direktør, og det er behov for sekretær og kasserer. Det siste mener departementet bør utføres av BKS’ egen sekretær og kasserer mot et tillegg på 200 kroner årlig. Departementet skjærer ned på forslagens utgifter til modeller, og ønsker ikke at skolepengene skal gå inn i akademiets kasse til fri anvendelse – de må inn i statskassen. Forøvrig går departementet ut fra at BKS ”under departementets overbestyrelse” kan fungere som forstanderskap for akademiet, og at dets lærere blir ansatt ved kongelig resolusjon etter styrets innstilling.

Hva slags akademi er dette, sammenlignet med det danske akademi på 1800-tallet? Det er en kunstscole, men på et høyere nivå enn de tidligere akademienes kunstscoler, fordi den ikke gir elementærundervisning i tegning, men forbereder til videre studier i utlandet. Det tenkes bestyrt av BKS, som kan anses som en moderne versjon av akademiet betraktet som korporasjon, en lukket og selvrekrutterende sammenslutning av kunstnere. Denne bestyrelsen, BKS, er også det statlige kunstrådet, slik det danske akademiet var, som bl.a. også bestemmer hvem som skal få stipendier. BKS driver også den statlige utstillingen, salongen, som styrer tilgangen til nye medlemmer av ”akademiet”, dvs. BKS. Det får statsansatte kunstnere som

professorer, som velges, eller iallfall innstilles til ansettelse, av ”akademiet”. I alle disse funksjoner, som kunstscole, ”akademi” i betydning forsamling av kunstnere, kunstråd, ansvarlig for den statlige salongen og som utpeker av professorer er det, på samme måte som akademiet i København, underlagt departementet som sin overbestyrelse. Norge får altså nå sitt kunstsystcm utvidet med elementer, som tilsammen iveratar et kunstakademis funksjoner, men med en annen historisk bakgrunn og andre organisatoriske løsninger. Den store forskjellen er imidlertid at den institusjon som nå gis betegnelsen ”akademi” bare er en del av det som i realiteten er akademiet i dette ordets tradisjonelle betydning, nemlig Bildende Kunstners Styre. En annen forskjell er at dette akademiet verken har en tegnescole for håndverkere, eller utdanner kunsthåndverkere eller arkitekter.

Et flertall i budsjettkomiteen innstiller på å vedta departementets forslag, men et stort mindretall på fire medlemmer vil stemme imot å opprette denne posten på budsjettet (Indst.:41). I Stortinget anfører dette mindretallet kun økonomiske argumenter mot bevilgningen (Stortingstidende 1909:1682). Representanten Joachim Grieg fra Bergen, og nestformann i budsjettkomiteen, forsvarer bevilgningen med argumenter som allerede er kjent fra tidligere, men også noen andre. Han nevner at alle yrker nå kan få en fullstendig utdanning i Norge, unntatt kunstnere. Men kunstnere vil vi ha. ”Har vi sagt, at vi vil have en norsk kunst – saa har vi sandelig alle sammen en pligt at gjøre noget for deres uddannelse” (:1683). Fordi kunstnerne reiser ut for å utdanne seg, maler den ene ”i fransk retning, den anden i tysk og den tredje efter Kjøbenhavnerskolen, men det er ikke under de forhold, at en norske kunst skal løftes, at den norske kunstscole skal fremmes”. Her kan vi tro at Grieg med betegnelsen ”den norske kunstscole” mener å skille en norsk kunstrening ut fra fransk, tysk eller dansk skole. Men litt lenger ned sier han at nå blir ”statens stipendier ... utdelt mere eller mindre iblinde”, men at ”Staten vil, ved at denne kunstscole blive oprettet, paa en ganske anden sikker maade kunde vide, hvem af de unge mænd, som melder sig til disse stipendier der bør have det”. Kunstakademiet betraktes her altså som en kunstscole, som skal forberede til videre utdanning i utlandet, og gi grunnlag for bedømme hvem som er de mest lovende. ”I denne sag staar (vi) tilbage for alle andre europeiske lande”.

Jan Kristian Abrahamsen fra Søndre Bergenhus går til kunsthistorien for å finne støtte til opprettelsen av akademiet. Kunstnere springer ikke som Athene ut av Zevs’ panne, det må en ”lang og alvorlig skole til selv for de største talenter”. Abrahamsen minner om Michelangelo, som studerte anatomi i 5 år. Den som kommer ut uten forutdanning, blir som et speil ”der gjenspeiler alt, hva der stiller foran det” (:1684). Han minner om Düsseldorferskolens ensidighet, og ensidighet i den franske skole. Er det ikke nødvendig at

”vi har en forskole”, hvor talenterne kan prøves og sigtes?” spør han. Et folks kunstsans vil ”præge sig i det hele daglige liv, i dets haandværk, dets industri, dets fabriksdrift; paa alle maader kan folkets kunstneriske evne, kunstneriske formue gjøre sig gjældende i folkets næringsliv.

Wollert Konow fra Bergen, budsjettkomiteens formann, sier om kunstnere og deres reisestipendier, at det er et ”spild av kræfter at sende dem ud uden nogensomhelst forskole”, og at vi ”faar jo aldrig en virkelig norsk tradition i kunsten, hvis vi ikke faar et norsk kunstakademi”. Nå får vi ”efterdønninger af fremmede skoler ... men ingen tradition”. Nå har vi, mener han, ”en række af fremragende kunstnere, som har et sterkt norsk nationalt præg, og da er det af vigtighed, at de faar sætte sine merker paa udviklingen”. Kun derved får vi en ”virkelig norsk, national kunstnerisk skole”. I likhet med ham legger flere andre talere avgjørende vekt på dette akademiets evne til å skape en norsk kunstscole, i kunstnerisk og ikke institusjonell forstand. Våre kunstnere må kunne ”tale norsk i sin kunst, norsk til sine landsmænd og norsk til udlændingerne” (:1685). ”. Det syn er altså utbredt, at dette akademiet er en forskole for en videre utdanning senere.

Alfred Eriksen, som betegner seg som arbeidernes representant i salen, er sikker på at det ikke finnes noen blant arbeiderne, som ville ”havet et ondt ord at sige til mig” fordi han ”søger at gjøre, hvad jeg kan, for at give norsk kunst den mulighed til uddannelse, som den her kræver”. Det samme er tilfellet med bønderne, mener han. Både arbeidere og bønder vil gjerne ha med kunsten ”ind i vort samfundsliv, ind i vort aandsliv” (:1687).

Ved avstemningen får bevilgningen til akademiet 53 stemmer, motstanderne 53, saken blir avgjort ved stortingspresidentens dobbeltstemme (:1688).